

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMANĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nrulŭ 5.

SIBIIŪ, 15 MAIŪ 1891.

Anulŭ XXII.

CHARTA LUMII (ORBIS PICTUS) DE CASTORIU, SÉŪ AȘA
NUMITA TABULĂ PEUTINGERIANA.

Tractatŭ istoricŭ, geograficŭ și criticŭ.

(Urmare).

IV. Rețeaua dela Apula până la Ad aquas.

Despre acéști rețeauă lipsesce la *Ortelius* ori și ce indicare, *Reichardus* o duce parte spre resăritŭ pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului*, apoi cam la mijloculŭ rețelei se îndreptă spre apusŭ și trecendŭ peste *Murășŭ* o continuă până la *Sarmisegethusa*, *H. Francke* din contră o începe dela *Sarmisegethusa* și o indică spre nordŭ până la *Apula*, totŭ astfelŭ purcede și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ dela *Sarmisegethusa*, ducendŭ rețeaua pe malulŭ stângŭ alŭ *Murșului* până aprópe de *Apula*, unde apoi trece pe malulŭ dreptŭ alŭ acestui rîu, totŭ astfelŭ și la *Goosz*, *Spruner* urméză lui *Reichardus*, *Froehner* se ia după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Droysen* după *Reichardus*, *Tocilescu* după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, totŭ astfelŭ și *Xenopol*.

Blandiana: lipsesce la *Ortelius*, la *Reichardus* se află pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului* aprópe de *Vințului de josŭ*, la *H. Francke* lipsesce, totŭ acolo o situéză și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Spruner* totŭ cam acolo, la *Froehner* lipsesce, la *Droysen* încă lipsesce, *Tocilescu* după *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Xenopol* cam totŭ pe acolo.

Ger Mihera: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o numesce *Germisera* și o pune dincolo de Mureșu ca proxima stațiune dela *Sarmisegethusa* lângă riulă *Streiă* pela *Călană*, la *H. Francke* lipsesce, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ între *Delu-mare* și riulă *Șibotă*, *Goosz* din susă de *Mureșă* lângă *Cicmăă*, *Spruner* totă cam pe acolo; la *Froehner* lipsesce, *Droysen* după *Goosz* lângă *Cicmăă*, *Tocilescu* totă după *Goosz* lângă *Cicmăă*, *Xenopol* 'i ăice *Zermigira* și o situăză la *Călană*.

Petris: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la gura *Streiului*, la *H. Francke* lipsesce, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ seă între *Babolna* și *Rapoldulă-mare* seă între *Turdașă* și *Badă*, *Goosz* între *Călanulă-mică* și *Cicmăă*, *Spruner* la gura *Streiului*, la *Froehner* lipsesce, la *Droysen* încă lipsesce, *Tocilescu* după *Goosz* între *Călană* și *Cicmăă*, la *Xenopol* lipsesce.

Ad-aquas: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află pe malulă dreptă ală *Mureșului* la gura *Streiului*, *H. Francke* o pune în comitatulă *Hont* lângă *Giógiu* și *Sântu*. „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Călană*, *Goosz* totă acolo, *Spruner* totă acolo, *Froehner* după *Reichardus* la gura *Streiului*, la *Droysen* lipsesce, *Tocilescu* la *Călană*, *Xenopol* totă cam acolo. Mai aflămă în „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ următórea notiă: *Griselini* crede, că *Ad-aquas* ară fi lângă *Meadia*, *Frydwalsky* la *Arancut*, nu de parte de *Clujă*, *Tröster* și *Timon* o pună între *Clușă* și *Gherla*, *Benkő* la *Hevisz*, *Sulzer* în *Muntenia* lângă *Curtea de Argeșă*; *Pechy* pe muncelulă *Grădiște*, ear alăi la alte locură; *Maunert* însă o caută cu dreptă cuvântă între *Hățegă* și *Uiedóra*, deși ca streină nu avea nică cunoscință despre esistenăa unoră ape minerale înprejurulă acestoră locură.

V. Rețéna dela *Apula* până la *Porolisso*.

La *Ortelius* nu se află nică o indicare asupra acestéi rețéle; *Reichardus* o trage dreptă spre *nordă*, trecéndă pe

valea *Someșului* și încetându cu dânsa cam pe la marginea Transilvană; *H. Francke* o îndreptă dela *Apula (Alba-Iulia)* spre *Turda* către *Cluși*, apoi o continuă până la *Porolisso*, în părțile Carpaților, locuite de *Bastarni*, ear dela *Turda* se desparte altă rută în dreapta spre ostu peste *Mureș* către *M.-Oșorhei*, vechia colonie *Napoca*; totu cam asemenea o indică și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ continuându-o încă și mai departe, dincolo de *M.-Oșorhei*; *Goosz* încă indică direcțiunea acésta; *Spruner* se ține pe lângă *Mureș* până aproape de isvórele *Tissei*, apoi trece în valea acestui riú și o continuă dincolo de marginea Transilvaniei; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* caută să ajungă până la riulú *Tissa*; *Tocilescu* o duce dela *Alba-Iulia* peste *Cluși* la *Moigrad*; *Xenopol* cam totu în direcțiunea acésta.

Să vedemú acuma cum sântú stațiunile și castrele situate.

Brucla: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află cam pela *Aiud*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune la gura *Térnavelor*, *Goosz* lângă *Aiud*, către *Teiuș*; *Spruner* totu cam pe acolo; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Aiud*, *Tocilescu* totu acolo; *Xenopol* totu acolo.

Salinis: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la *Vințulú de sus*; *H. Francke* la *Turda*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ totu acolo; *Goosz* la *Vințulú de sus*, *Spruner* la *Turda*; la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Tocilescu* la *Vințulú de sus*; *Xenopol* totu acolo.

Patavissa: *Ortelius* o numesce *Patrovissa* și o pune pe malulú dreptu alú *Mureșului*; *Reichardus* la *Turda*; la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Uióra*; *Goosz* la *Turda*; *Spruner* la *Vințulú de sus*; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Turda*; *Xenopol* totu acolo.

Napoca: *Ortelius* o pune lângă unú conflente fără nume probabilú alú *Someșului*; *Reichardus* o numesce *Napoca*

Colonis și o situază la *Clușiū*, *H. Francke* la *M.-Oșorheiū*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ după *Mannert* la gura râului *Nireșteū*. *Goosz* la *Clușiū*, *Spruner* pe malul stâng al *Mureșului* la *M.-Oșorheiū*; la *Froehner* lipsește; *Droysen* la *Clușiū*, totu acolo și *Tocilescu*, *Xenopol* totu acolo.

Optatiana: lipsește la *Ortelius*; *Reichardus* o pune la *Gherla*; la *H. Francke* lipsește; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ lângă satul *Gilăū*; *Goosz* totu acolo; *Spruner* la *Reghinulū săsescū*, la *Froehner* lipsește; la *Droysen* încă lipsește; *Tocilescu* o situază la satul *Gilăū*, *Xenopol* totu acolo.

Largiana: lipsește la *Ortelius*; la *Reichardus* e situată la *Deeșū*, la *H. Francke* lipsește; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Reghinulū săsescū*, *Goosz* la *Zutari*, *Xenopol* totu acolo.

Cersie: lipsește la *Ortelius*; *Reichardus* o pune pe la *Lăpușulū ung.*, la *H. Francke* lipsește; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Ungurașū*, *Goosz* totu acolo; *Spruner* la *Bistrița*; la *Froehner* lipsește; la *Droysen* încă lipsește; *Goosz* la *Ungurașū*; *Xenopol* totu acolo.

Porolisso: la *Ortelius* se află situată în nordul *Transilvaniei* nu departe de *Mureșū*; la *Reichardus* e situată pe la *Șomcuta mare*; *H. Francke* dice că s'arū afla în părțile nordice în țera *Bastarnilorū*, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune în apropierea *Mureșului*, pe drumul către *pasulū Ghimeșū*; *Goosz* după *Torma* lângă *Moigradū*; *Spruner* pe malul drept al *Tissei*, la *Froehner* lipsește; la *Droysen* lângă *Deeșū*, *Tocilescu* după *Goosz* la *Moigradū*, *Xenopol* totu acolo.

Încheiându șirul castrelor și stațiunilor de pe teritoriul *Daciei Traiane*, constatăm încă odată marea diferență de păreri și nesiguranța a suscitațiilor autori cu privire la partea cea mai mare a acelor castre, etc.

Fia chiar numai în forma unei ipoteze nouă, noi încă vom cere a staveri totu aceste castre și stațiuni de pe te-

ritorul Daciei Traiane pe charta escelentă a statului majoră austriacă servindu-ne ca cinosură: *a)* riurile și stațiunile, a căroră pozițiune este deja bine staverită și nedubitabilă; *b)* distanțele, însemnate pe lângă diferitele stațiuni a tab. peut. *c)* situațiunea *generală* a diferitelor rețele și cea locală a resp. stațiuni; *d)* alte momente importante și considerațiuni, cari ni se obrud la cercetările noastre.

Încâtă despre distanțe ne asigură dlă Dr. *Miller*, că dênsele cu puține escepțiunii ară fi exacte; noi ca să ne convingemă despre acêsta, amă cercetată distanțele între *Constantinopolea*, *Filipopolea*, *Adrianopolea* și *Naissos* (*Nișulă de astăđi*), orașe cari în decursulă vécuriloră puțină 'și voră fi strămutată pozițiunea, și ne-amă convinsă pe deplină despre esactitatea distanțeloră; apoi amă sumisată distanțele între *Dorostoră* (*Drostioră* = *Silistria de astăđi*) și *fluv. Esco* (*Isker de astăđi*) și le-amă aflată totă atătă de exacte; deci putemă să fimă liniscăți în acêsta privință la cercetările noastre de pe teritulă Daciei Traiane.

Luămă așa dară încă odată I-a rețeuă dela Lederata până la Tiviscum în cercetarea noastră.

Aicea ni se părea necesară, pentru fixarea pozițiunei a stațiunei *Lederata* a ne căuta undeva ună locă, care se pôte privi ca exactă și nestrămutaveră atătă pe charta lui *Castoriă*, câtă și pe cea a *statului majoră austr.* și într'adeveră nici nu avemă a ne depărta prea multă, căci eată în nemijlocita apropiere de *Lederata* și despărțită de acêsta stațiune numai prin staț. *Viminatium*, aflămă riulă *Margum*, a căruă gură probabilă că nu va fi suferită pe lângă tótă lunga durata a vécuriloră prea însemnate strămutări.

Riulă *Margum* de pe charta lui *Cast.* este fără îndoelă *Morava* de astăđi de pe charta *stat. maj. austr.* și noi așadară amă și căștigată deja pe ambele charte ună locă comună și esactă, de unde apoi vomă putea să urmămă rețeuă din cestiune mai departe.

Dela *Margum* până la *Viminatium* distanța este de 10 mile rom. = 14.8 kilom.; totu atâta face și distanța pe charta stat. maj. austr. dela gura râului *Morava* séu mai bine ținută, dela satul *Kulic* lângă vărsarea *Moravei* în *Dunăre* până la satul *Costolaș*; dela *Viminatium* până la *Lederata* a chartei lui *Cast.* încă sîntu 10 m. r. = 14.8 kilom. ceea-ce corespunde pe deplin cu respanta între *Costolaș* și satul *Rama* de pe charta *stat. maj.* astfel, încatu noi cu tota precisiunea putemu privi *Rama* de fosta stațiune *Lederata* a strămoșiloru noștri; remășițele de fortificațiuni romane cari se află lângă *Rama* ne confirmă aserțiunea noastră pe deplin.

Așa dară lângă satul *Rama* a fostu una din cele tre trecătoare peste *Dunăre* a Romaniloru din *Moesia* în *Dacia* *Traiană*; dincolo de *Rama*, pe malul stîngu alu *Dunării* se află satul *Palanca veche*; în fața acestui sat, pe albia *Dunării* se vedu încă remășițe de fortificări, ale căroru fundamente sîntu fără îndoelă de origine romană.

Amu arătatū deja la altu locū, că părerile despre rețeaua acēsta dela *Lederata* până la *Tiviscum* nu sîntu de acordū, unii dintre scriitorii voru să-i dee direcțiunea spre *Timișoara* și se rađimă pre lângă asemănarea numelui *Tiviscum* = *Timișoara* pre împrejurarea caracteristică, că acēsta rețeauă nu apare încopciată cu alta rețeauă ci se curma cu *staț. Tiviscum*, precând o altă parte a scrutătoriloru, basați pe împrejurarea, ca în a două rețeauă, care purcede dela *Faliatis* preste *Tierna*, spre *Sarmategte*, încă se află o stațiune cu numele *Tiviscum* e de părere, că amēndoue aceste numiri s'arū referi la una și aceeași și adecă la cea din urmă stațiune, și așa dară caută să-i dee rețelei din cestiune o direcțiune cu totu spre *Tiviscum* din rețeaua a două.

Și întru adevēru; decă ne amu lua după părerea cea d'ântēiū, apoi par-că dēuși arū avea dreptū; căci dela *Lederata* (*Rama*) într'o depărtare de 12 m. rom. = 17.8 kilom. ajungemū fōrte bine la satul *Straja* (*Lagerdorf*) de astăđi, pe carele pentru pozițiunea sa cu totu dreptulū 'lū putemū

privi de unŭ locŭ strategicŭ și unde adeseori s'au întemplatŭ lupte și bătălii, punendŭ aicea stațiunea romană *Apud fluvium*. Dela *Straja* ajungemŭ în o depărtare totŭ de 12 m. r. = 17.8 kilom. la orașulŭ *Verșețulŭ* de astăzi, cunoscutŭ prin descoperirile de remășițe romane ale Dluî *Torma*, și prin turnulŭ înaltŭ din dealulŭ d'asupra orașului, ale cărui ziduri din fundamentŭ ne arată fără îndoelă unŭ tipŭ de zidire romană ; și astfelŭ amŭ putea să punemŭ aicea staț. rom. *Arcidava*.

Nu tocmai prea departe de *Verșețulŭ*, lângă *Jama mică* (*klein Zsám*) începe unŭ valŭ romanŭ, carele continuândŭ dincolo de riulŭ *Bîrzava*, ajunge până la riulŭ *Timișŭ*, ear noi amŭ putea foarte bine să punemŭ lângă satulŭ *Germanŭ* vechiulŭ *Centum* putea, ear lângă mănăstirea *St. Georgiu* stațiunea romană *Berzovia*, apoi în apropierea satului *Iebeli* vechiulŭ *Azizis*, în loculŭ satului *Șagŭ* stațiunea *Caput Bubali* și în fine în loculŭ *Timișorei* castrulŭ *Tiviscum*, distanțele concordéză de minune cu cele de pe charta lui *Castoriu*, și decă luămŭ în considerare, că la capătulŭ rețelei se află încă și astăzi o cetate de primulŭ rangŭ, apoi arŭ trebui să le dămŭ dreptŭ susținătorilorŭ acestei ipoteze și să le acceptămŭ direcțiunea rețelei propuse de dênși.

Din întemplare avemŭ însă asupra acestei rețele o notiță, a cărei autenticitate trebuie recunoscută chiar și din partea spriginitorilorŭ primei ipoteze debordându-o pe acêsta din urmă cu deseversire. Împaratorele Traianŭ de eternă memoriă, însuși ne indică direcțiunea acestei rețele. Din comentările lui asupra resbóielorŭ dacice, purtate de dênsulŭ cu atâta glorie, ne-au ramasŭ adecă ca prin minune puținele cuvinte, referitoare tocmai la acêsta rețeuă: „*inde Berzobis, deinde Azizis processuam*.”

Că *Berzobis* trebuie să fie o stațiune situată lângă riulŭ *Berzovia* = *Bîrzava* de astăzi, nu suferă nici o îndoelă, ear la care locŭ lângă acestŭ riŭ arŭ trebui căutatŭ numitulŭ castru, póte că ne-arŭ căusa unele greutăți decă cumva nu amŭ afla cu ajutorulŭ următoarei stațiuni *Azizis* vre-o indicațiune mai

esactă, și într'adevăr această stațiune ne vine câtă de bine intru ajutoră.

Sciută este ca „*Izis*“ la egipteni se numea și „*Azizis*“, „*Osiris*“ și „*Iziris*“; într'o depărtare de două ore d'acea, de Reșița, se află un sat locuit de Români și numit de densesi: *Izirișu* (nemț. Ezeresch). Identitatea sinonimă între *Azizis* și *Iziris*, apoi asemenarea acestui din urmă cu numele satului ne îndemnă a lua satul *Izirișu* ca punct de mănecare pentru cercetările noastre, și a căuta d'aci o legătură cu riul *Bérvava*.

Distanța între *Azizis* resp. *Iziris* și *Berzovia* are pe charta lui *Castoriu* 12 m. r. = 17.8. kilom., această distanță măsurată pe charta *stat. maj.* dela satul *Izirișu* către riul *Berzava*, unde fără îndoială trebuie să căutăm *Berzobis*, o nimerimă d'adreeptul în *Jidovinț*, un sat locuit și astăzi de Români. Că acolo unde se află astăzi satul *Jidovini* a fostă mai înainte un *castrum* roman, ne dovedesc o mulțime de zidiri de o provenință neîndoiosă romană, de fundamente, de băi etc. și consimț și alți archeologi și scrutători, dintrăcestia și ilustrul învățat dl *Torma*, a se staveri aicea *castrum Berzobis*.

Astfelă amă fi aflată locurile amânduoră stațiunii romane *Berzobis* și *Azizis*, amintite în comentariile divului Traian, la cele două sate românesce, *Jidovinulă* și *Izirișulă*; ear decă le împreunăm unul cu celalalt și privim la situațiunea loră geografică, vomă constata ușor, că conducerea mai departe a rețelei dela *Azizis* = *Iziris* nu ne îndreptă spre *Timișora* ci spre *Caransebeșu* respective spre resărită seă spre concurgerea riului *Bistra* cu *Timișulă*, unde trebuie să căutăm castrul *Tiviscum*.

Între *Azizis* și *Tiviscum* se află stațiunea romană *Caput Bubali*, 4 m. r. = 5.9 kilom. dela *Azizis*, și 10 m. r. = 14.8 kilo dela *Tiviscum*, mesurându distanța d'ântăiul dela *Azizis* = *Izirișu* spre *Tiviscum* într'oparte, ear cea a doua dela *Tiviscum* = *gura Bistret* spre *Azizis* = *Izirișu* întraltă

parte, convenimă cu amândouă distanțele la satul românesc *Brebulu* și deși aici, încâtă scimă noi, nu s'a dată de nici o urmă de remășițe romane, totuși noi credemă, că undeva în prejurulă acestu sată trebue să căutămă staț. romană *Caput Bubali*, de ôre-ce chiar în apropierea satulu *Brebulu* se află o culme cu numele *Telva Bobulu*.

Să ne întorcemă acuma încă odată spre *Berzovia* séu *Jidovinulu* de astăđi și să căutămă a întocmi o legătură cu staț. rom. *Lederata (Rama)* spre a restabili apoi rețeaua întregă *Lederata — Tiviscum*. Până mai deunăđi cercările acestea erau, durere, zădarnice și adeseori obosiamă în mesurări și combinări de pe charta *statulu majoru* desperândă la ajungerea unu rezultată satisfăcătoru, până-ce „Fôia diecesană“, care apare la Caransebeșu, în Nr. 38 din 18/30 Septemvre 1888 ne surprinse cu următorea notiță:

„Stațiunea romană *Centum Putea* era multă căutată de istorici și archeologi, se pare a se fi descoperită în apropierea (cătră Nordă) a comunei *Surduculu-mare* în comitatulu *Carășu-Severină*. Acăsta stațiune forméză ună quadrată de 200 pași în lungimea unei lătură și este împresurată și astăđi de ună șanță de 2 metri de înaltă. Cărămăđile romane aflate califică locul de o întăritură romană; fundamente de case nu se vedă, dar decă s'ară întreprinde săpături, e verosimilă, că se voră descoperi și fundamente. Stațiunea se vede, că n'a avută o deosebită însemnătate. Părți ale călei romane s'au aflată încă bine conservate. Îndepărtarea dela comuna *Jidovină (Berzovia)* până la *Centum Putea* corăspunde precisă cu îndepărtarea ce o aflămă în tabula numită *Peutingeriană* între aceste două locuri. Ce se atinge de numirea stațiunei *Centum-Putea* (o sută de puțuri), nu este eschisă, că pe timpul Romaniloră fiindă regiunea acăsta încongiurată de păduri seculare, voră fi esistată multe fântăni în apropierea ei. La esistența remășițeloră acestu castru romană a atrasă atențiunea raportorulu provisorulu bunulu *Surduculu mare*, dl *Wagner*. Avisă istoriografiloră și archeologiloră.

Până aci „Fóia diecesană“ și într'adevărú dlú *Wagner* nu numai că și-a câștigatú dreptulú la recunoscínța scriitorilorú prin acéstá descoperire a stațiunei romane, ci ni-a datú și nóuá posibilitatea de a urma continuarea acestei rețele, de a afla mai ușorú stațiunea proximá *Arcidava* și de a staveri situațiunea ei.

Distanța dela *Berzobis (Jidoviní)* până la *Centum Putea (Surdiculú-mare)* e de 12 m. r. = 17.8 kilom. și consună perfectú cu depártarea acestorú doué comuní de pe *charta statuluiú m.*

Centum Putea (Surdiculú-mare) se aflá situatá pe valea *Cernovețuluiú*, care se vèrsá la *Váradia* în *Cárașulú* și étá, cá și distanța între *Surdiculú-mare* și *Váradia* e întocma atátú de mare, ca și între *Centum Putea* și *Arcidava* de pe *charta lui Castoriu*, adecá 12 m. r. = 17.8 kilom. Dl *Dr. Valeriu Olariu*, care a petrecutú mai mulți ani în comuna *Váradia* ca medicú cercualú, ne asigurá, cá acolo s'arú afla urme și resturí de origine romaná, apoi s'arú fi aflatú adeseorí și monete romane, între carí chiar nu de multú și unú *aureú* a lui *Traianú*, pe carele elú însuși l'a vèdútú.

Precum cá *Arcidava* numai la *Váradia* și nicáiri altú undeva trebue căutatú, ni se dovedesce chiar prin o privire fugitivá asupra *chartei stat. maj.* Vechia *Lederata* era situatá în fața gurei *Cárașuluiú* în *Dunăre*. *Váradia (Arcidava)* încá e situatá lângá *Cárașú* séu mai bine la vèrsarea *Cernovețuluiú* în *Cárașú*; distanța dela *Lederata* până la *Arcidava* e de 2×12 m. r. = 17.8 kilom. și consună pe deplinú cu depártarea între *Rama* și *Váradia* de astáđi.

Privindú mai de aprópe direcțiunea rețelei întregi, aflámú ușorú tendința urmatá de strămoșii nostri prin acésta direcțiune, adecá a staveri cea mai dreaptá și mai ușórá legáturá între ríurile cele mai însemnate *Dunărea*, *Cárașulú*, *Berzava*, *Poganiciulú* și *Timișulú* carí curgú între *Lederata* și *Tiviscum*. Noí súntemú convinși, cá *Ímpèratulú Traianú* chiar astáđi,

apă două mii de ani, n'arū putea să ia altă cale, decâtū totū cea veche peste *Văradia*, *Surduculū-mare*, *Fidoviniū*, *Izirişū* şi *Irebulū* spre *Tiviscum* (*Caransebeşū*); pe la *Verşeţū* arū face o ocolitură mare; ear din susū de *Văradia* mai spre resăritū arū fi constrinsū să trecă peste munţi înalţi cu greutateşi considerabile.

Fie-care staţiune era situată la gura rîurilor, erau așa dară locuri de pausare pentru legiunile romane în mersulū lorū şi trebuia în prima linie să se aibă grijă de apă pentru ómeni, cai etc.

Ne mai remăne pe acēsta reţeauă staţiunea *Apud fluvium*, care după părerea nóstra arū trebui căutată la satulū *Cruciţa* lângă *Biserica-albă*, corespundēndū chiar şi distanţele cu 12 m. r. = 17.8 kilom. atātū până la *Lederata-Rama* câtū şi până la *Arcidava-Văradia*.

(Va urma).

P. Broştēnū.

DE UNDE A ÎNTRATŪ POVESTEA LUI „ARGHIR“ ÎN LITERATURA MAGHIARĂ.

Nu arareorī vedemū, cum produse poetice ale unui poporū străbatū la altū poporū, unde prin atingere cu elemente înrudite se contopescū, primindū o nouă formă, seū neaflândū elemente înrudite, ele chiar neschimbate se străcură până în cele mai de josū păturī ale mulţimii. Şi la popóre, cari de veacurī locuescū pe acelaşi petecū de pământū, cum sūntū Ungurii cu Românii, o astfelū de influinţă, ba chiar împrumutare reciprocă, mai alesū din sfera poesiei populare, e unū lucru prea firescū. Venindū în urmă istoriculū literarū se deosebescă produsele împrumutate de cele originale, *se purifice literatura*, ca astfelū să se pótă cunosce din ea adeveratulū spiritū alū unui poporū, *asa numitulū spiritū naţionalū*, — elū dă peste părţi de acele, pe cari trebuie se le însemneze cu semnulū întrebării, nesciindū cum şi de unde sūntū împrumutate: istoria literaturii încă 'şi are problemele sale.

Ună astfel de problemă formeză și povestea lui Arghir, astăzi „bună comună“ ală poporului românesc și celă unghuresc. Care a împrumutată dela celalaltă?

În limba maghiară acésta poveste, a apărutū de sub tiparū, în formă de poezie deja în secolulū alū XVII de nu în alū XVI și anume de *Albert Gergei*. În limba română a apărutū numai la începutulū secolulū nostru, de *Ioanū Baracū*, și fără îndoială tradusă și prelucrată după Gergei. Stândū lucrulū astfel, istoricī maghiarī nicī nu 'și mai batū capulū, că de unde avemū noi Romānī povestea acésta, — hotărītū dela Ungurī prin traducerea lui Baracū. Acésta părere o vedemū susținută și de profesorulū dela universitatea din *Budapesta* Dr. *Gustav Heinrich*, în „*Budapesti Szemle*“ pro Augustū 1890. În punctulū acesta deci, Ungurī nicī nu mai staū cu noi de vorbă.

Cu totulū alte greutăți le face întrebarea, de unde a împrumutată Gergei povestea lui Arghir, căci cumcă nu e unghuresc, acésta și Ungurī o recunoscū. Gergei însuși ne spune, că elū a scosū acésta poveste dintr'o cronică italiană, celū puținū așa *putemū* înțelege cuvintele sale, căci elū țice în strofa a treia: „Unde a fostū cetatea lui Arghir nu știu, *din cronică însă cetescū*, că a fostū în țera ținelorū“. Ce felū de cronice erau acele, pe care le cetea elū, acésta, ni-o spune în strofa primă, elū țice: „Despre țeara ținelorū multe amū cetitū în cronice italiene, pe care le-amū tradusū în unghuresce. Acuma însă se vē povestescū despre pățaniile lui Arghir“.

Din aceste cuvinte ușorū amū putea deduce, că și istoria lui Arghir e scósă dintr'o cronică italiană. Deóre-ce însă acésta cronică până în ziua de astăzi n'a putut-o afla nime nicī pe celelalte, pe carī le-arū fi tradusū în unghuresce, avemū tótă dreptatea a trage la îndoială aceste enunțaiūni ale lui Gergei — tocmai precum o facū și Ungurī.

Așa dară cestiunea, cum și de unde a întratū istoria lui Arghir în literatura maghiară e și astăzi încurcată, și

eū credū că va remănea încurcată pămă atunci, până când nu vomū cerceta mai de aprópe forma, în care se află acesta poveste la *Români*. Dintr'o comparare între povestea româ-nescă și cea unгурescă aflămū mai ușorū isvorulū ei, decătū prin căutarea după cronicе italiene. Aceasta va fi problema nóstră în cele următóre :

În anulū 1856 a apărutū în Berlinū o cãrticică : „Deutsche Volksmãrchen aus dem Sachsenlande in Siebenbũrgen“ von I. Haltrich. În nota din întroducere Haltrich đice : „E de regretatū că pe lângă tótă îndemnarea prin I. K. Schuller („Über die romanische Volkspoesie“) încã nu s'a aflatū nici unū românu cultū. . . . ca se scótã la ivelã în modū scientificū și criticū tesaurile mari spirituale ale poporului românu din poesie și poveste“ *).

De când a fãcutū Haltrich acesta împutare îndreptãtitã inteligenței române, multe s'aũ schimbatū și pe terenulū acesta. Avemū ađi colecțiunī de poesii și povestī populare și se continuã mereū cu culegerea lorū. A le esplica însă din punctū de vedere scientificū și criticū, e cu multū mai greu, anume din următórele motive : Cine s'a ocupatū numai în trecãtū cu poesia epicã a Românilorū, acela a trebuitū se observe, că poesia nóstrã epicã, anume : *poveștile*, *baladele* și mai *alesū colindele* aũ unū caracterū propriū lorū, întunecatū, aprópe misticū. Chiar și numele eroilorū sũntū de totū curioșe, d. e. *Urga Murga*, *Screan și Diorian*, *Fata din Dafin*, *Delia Damian*, *Doi feți Cotofeți*, *Ileana Cosãndiana*, *Arghir* etc. Nime nu scia la începutū, ce se *incepã cu astfelū de nume*, *de unde* se tragū și ce însemnãzã. Și póte în multe puncte amū fi și ađi în nedumerire, dacã n'ar fi venitū poporulū așã đicendū întru ajutorū învęțațilorū. Aceste povestī adecã aũ însușirea, că aũ produsū și producū ađi încã o mulțime de variante, așã că d. e. între cele 190 povești adunate de dlū Dr. Atanasie Marienescu abia sũntū 60—70 de sine stãtãtóre, celelalte sũntū tóte variante ale uneia seũ alteia

*) V. „Doi feți Cotofeți“ de Dr. Atan. Marienescu în „Albina“ 1871.

dintre ele. Aceste variante ne dau cheia secretului, căci pe când în povestea originală multe părți sîntu întunecate, nepreceptute, pe atunci variantele ne lămuresc adese pe deplin în punctul acesta. Astfelu a fostu posibilu a statoru *elementulū constitutivū* din povestile romānesci; acestu elementū e *mitulū greco-romanū*.

Nu numai Romāniū, chiar și streiniū recunoscū acēsta. Frații Albert și Arthur Schott au publicatū la 1854 o cārticā: „Wallachische Volksmārchen“, Stuttgart. În introducere se dice: „Poesiile strāvechī ale unū poporū, a cārū sōrte e īmpletitā cu a frațilorū din Italia și Grecia, aflā resunetū la tradițiile despre deī anticitatīi*), etc. În punctul acesta putemū darā dice, cā numai īncapē nicī o discusiune. Numai asupra unē īntrebārī potū se fie divergințe de păreri, anume: carī părți din mitologie corespundū părțilorū din poveste și viceversa, așa darā *nu a constata elementele mitice, ci a le īntrebuința nimeritū*, eatā īntrebarea. Și în privința acēsta, pe lāngā alții meritele cele mai mari și le-a cāstīgatū dlū Dr. Atanasie Marienescu.

Īntre povestile culese pānā acumū din graiulū poporulū romānū, istoria lui „Arghir și Ileana Cosānđianā“ ocupā loculū de frunte, ceea-ce se vede și din īmprejurarea, cā despre acēsta poveste cunōscemū pānā acum numai puținū decātū 21 de variante, carī se aflā pretutindenea, pe unde locuescū Romāniū: în Ungaria, Bucovina, Romānia, Macedonia. În tōte aceste variante eroina se chiamā „Ileana“ sēū „Iana“, ca conumele „Sānđiana“ sēū „Cosānđiana“, ear eroulū „Arghir“ sēū „Petru“ sēū „Fētū frumosū“. Cum de una și aceea-sī persōnā obvine sub diferite numiri și ce īnsemnēđā ele, vomū vedea mai tārđiu. De ocamdatā e de lipsā se cunōscemū, mācarū în liniaminte generale, conținutulū acēstei povestī, și anume dupā cum ni-o povestescē Gergei și Baracū, căci dela ei vomū māneca iarāși mai tārđiu.

Arghir e fulū celū mai tinērū alū unū īmpēratū puternicū, cu numele „Acletonū“. Acestū īmpēratū vede odatā

*) V. Atan. Marienescu l. c.

în grădina sa unŭ lucru nemaŭ pomenitŭ — unŭ pomŭ care
 ȕiaua înfloreſce, nóptea rodeſce ſi face mere, cari înſă totdeuna
 până în ȕiaua disparŭ. Măniosŭ că nu póte ajunge se mă-
 nănche nici unŭ mărŭ, împératulŭ pune într'o séra păzitorŭ în
 grădină, ca se prindă pe hoțŭ. Dar ce se veđi, diminéța
 'i află pe toți dormindŭ ſi mere ca în palmă. Luați de scurtŭ,
 ei spunŭ că cătră ȕiori a suflatŭ o bóre atátŭ de lină ſi
 dulce, încátŭ toți aŭ adormitŭ ca morți. Acum porunceſce
 împératulŭ se vină unŭ vrăjitorŭ, ca se-ŭ descopere acésta
 minune. Sosindŭ vrăjitorulŭ elŭ spune, că numai ficiorulŭ
 împératulŭ va putea deſtăinui acéſtŭ lucru, să se pună *elŭ*
 se păzescă. Așa se ſi întéplă, feciorulŭ *celŭ mai mare*
 se pune la pândă — dar ſi pe elŭ ilŭ află diminéța dormindŭ.
 Totŭ așa o păteſce ſi ficiorulŭ alŭ doilea. „Aici nu e lucru
 bunŭ“, iși cugetă împératulŭ, ſi se hotăreſce se taie pomulŭ
 din rădăcinŭ. Atunci Arghir, fiulŭ celŭ mai micŭ se rógă
 s'elŭ mai laſe, ca se-și încerce ſi elŭ noroculŭ. „Fugi d'aci
 nesocotitulŭ, ȕice împératulŭ, n'aŭđi ce prăpăſtiŭ spunŭ frațiŭ
 teŭ, aici e lucru de vrăji“. Arghir înſă nu curmă cu ru-
 garea, așa că împératulŭ de milă de silă, 'i dă voia se pă-
 zească ſi elŭ. Arghir iși ia arculŭ cu săgețiŭ ſi merge în
 grădină. Elŭ vede îndată pomulŭ înflorindŭ, vede cum me-
 rele creſcŭ, se pângueſcŭ, când eată 6 păuni că sbórá pe
 pomŭ, în urmă alŭ 7-lea, care se așeđă la capulŭ lui Arghir.
 Acesta îndată întinde mâna după elŭ, ilŭ prinde de piciorŭ,
 pe când ceilați sbórá ſi se ducŭ. Deodată păunulŭ se dă
 peſte capŭ, începe a vorbi ſi, o minune! înaintea lui Arghir
 stă o fată cu pèrulŭ de aurŭ frumoſă peſte măsură. Veđi
 D-ta, fata era măieſtră. — Arghir se uită la ea încremenitŭ,
 ear fata apropiindu-se de elŭ 'i spune, că o chiamă „*Ileana*
Cosândiană“, că *ea* a săditŭ pomulŭ cu merele de aurŭ în
 grădină ſi că a venitŭ din țeara ei îndepărtată, ca se fie
 miréſa lui, căci aſtelŭ e ursita lorŭ, să se iubească amendoŭ.
 Și așa vorbindŭ ei ſi petrecându-și cu deaceſte, adormŭ.

Într'aceea imperătésa ne mai avéndŭ stêmperŭ ca se audă
 ce a isprăvitŭ fiulŭ ei, trimite des de diminéța pe o bêtrână
 în grădină, se-ŭ aducă veste. Veđendŭ betrâna pèrulŭ de

aură ală fetei, taie pe nesimțite o viță din elă și fuge cu ea la împărătésa.

Acum se trezesce și Ileana și vedându-și përlulă schimonosită începe a plânge. Înzădară cërcă Arghir se o mângăie, ea nu pôte uita rușinea ce a pățit-o și e hotărîtă ală părăsi. Atunci se rógă Arghir se-î spună măcară, unde se află cetatea ei, căci vrea se o caute acolo. Ear fata 'i respunde: „Ce folosă de ți-așu și spune, căci până la *Cetatea neagră* nu pôte străbate puiă de omă“. Cu aceste se avëntă în vëzduhă și sboră.

Georgiu Poppă.

(Va urma).

STUDIU FILOLOGICŪ.

(Fine).

D) Cac în nume de animale însemnă naltă, mare, lungă, lungurețū.

Animale, a căroră picioră sântă înalte, seă a căroră grumază e lungă și pentru acésta în structura trupulă capëtă atare înălțime față de altă felă de animale; seă animale, a căroră capă e lungă în proporțiune cu trupulă, seă a căroră trupă e lungă.

a) Paseri. Kex. gr. o pasere de mare, înaltă; ciconia lat. la noi cocostărcă și barză; cicognia ital. cigogne fr. ciguēna span. Ciguēno sp. bărbătușulă stărculă (nemț. Storch, mai susă amă vorbită de rădăcina *dar* = *tar*, munte, naltă, mare); ung. czakó, golya, și gagó; la noi catră stărcă s'a adausă *Coco*, decă *cocostărcă*, unde *coco* apare ca adj. însemnândū: mare, naltă, ca și în: *Cocobasilei*.

Cocoră rom., grues lat., Kranich nemț. Diet. Ac. R. dice, că e pasere cu picioră fôrte mari; femininulă *cocoră*; esiga ung. (ciga) și daru. Bărbatulă naltă și subțire — prin metaforă — la noi se dice: e ca ună cocoră, ca ună cocostărcă. Aceste paseri pășescă cu atare demnitate, fală; de aci la noi verbulă: *a se cocoră* adecă a se falosi, a se mări, a se îngâmfă.

Kyknos la greci, cygnus la latină, lebeda la noi; e paserea cea mai mare dintre paserile năstre de apă, și cu grumazulă, după proporțiunea trupulă, fôrte lungă. Cigno și cigno ital. cygne fr.

b) Pesci și amfibii. Caciugă rom. ună pesce ce se ține de genulă acipenser, cu nasă respective capă lungurețū în proporțiune cu trupulă, seă cu capulă altoră pesci. ung. kőcsőge, la Români dincolă de Carpați se numesce și: cega, cigă, la Slavi keciga, la Serbi ciga; lat. tursio nem. Stör (aci revenirămă la rădăcina *dar*, *tar*, ca la stărcă etc). La Italiani se află ună pesce: aciuga (unde

a e pusă înainte); la Unguri csik (cic) e țipar, pește subțire și lung. Cacho span. (cacio) unu pește de râu; cachuello și choco span. nesce feluri de pești; Cacachalo nemț. Pottfisch, ung. hosszu fejú fizetér.

Kigyó ung. (chigío) șerpe; Cocadriz și cocodriz și cocodrillo span. crocodilul (în *cro*, *car* precum amă mai atinsu, capu, *mai* cu toate înțelesurile lui *cac*.) Crocodilul asemenea are unu capu lungu și mare.

E) *Cac* înseamnă totu ce e ascuțitu.

Unu vârfu ascuțitu p. e. la acu, la săgetă, la spine, — unu cuțitu și de soiulu acestora.

a) *Plante*. Kaktus e o flóre, carea are spini. Acacia (bagrinu) e unu arbore spinos; Kakics ung. unu soi de spini, și altele.

b) *La paseri*. Cicu și ciocu rom. nasulu seú gura paserii. Pasere galbenă 'n *ciocă*, réu mi-ai cântatu de norocu. Acțiunea ciocului e *ciocnire*, de aci paserea *ciocnitóre* la noi, carea cu cioculu ciocnesce în arbori. Când paserea mâncă, se dice: *Ciugulire*, adecă pigurile; *ciug* din ciocu, se dice și *ciuguire*; mâna găinele, căci ciugulescu crastaveții; s'au coptu strugurii, dar 'i ciugulescu paserile. Häher nemț. o pasere, carea trăiesce din ghindă, din jirú, alune etc. eară e unu felu de ciocnitóre; *häh* = *cüc*, pentrucă c trece în *h*.

c) *La instrumente*. *Ciocanú*, instrumentu de feru, la unu capetu de regulă cu vârfu, ca cioculu de pasere; uneori în locu de vârfu cu formă de securită. Csákány ung. (ciacani) în asemenea formă, acuși cu vârfu ca ciocu, acuși cu securită. La noi ciocanulu are mâneru scurtu, la ung. csákány e băgatú într'o bătă și se folosece și ca bătă de preumblare, cealaltă parte seú capetu a ciocanului e latu și acuși pătratú acuși rotundú. Verbulu e: *ciocănire*, a bate cu ciocanulu. Ciocanú se numesce și cocianulu de cucuruzú, după ce s'a curățitu de bombe; inima de curechiú (varză) după-ce s'au tăiatu frunzele, pentrucă au o formă de ciocanú, la vârfu e subțire, la capu e mai latu, mai grosu; cogollo span. ciocanú. Cacciatoja ital. ciocanú, pisăzătoru de feru cachar span. a sparge în dărăbele; cachada sp. ciocnitoră cu unu instrumentu în capu; chuchurrar, span. cu ciocanulu a face măruntu; choque fr. pisăzătoru, choquer fr. a ciocni; choc fr. ciocnitoră; *ciocnire* rom. a ciocni p. e. ou cu ou; apoi ciocnire a lovi; a se ciocni armata cu armata în luptă; gag în sanscrita, ciocnire, lovire, luptare. Chocar span. a se ciocni, a se lovi; apoi: a lovi, a vătama. Chocador span. o persoană, ori objectu, ce se ciocnesce cu altulu; apoi ciocnitoră; coceador sp. calulu, carele lovesce cu picioarele.

d) *Cac* = vârfu si tăișu ascuțitu. Cacumen lat. cacume ital. vârfu de ceva ce e ascuțitu p. e. de suliță, de săgetă de cuțitu etc. cocuzzo ital. vârfu dela ceva ascuțitu; cocca ital. săgetă, coccare a pune săgeta în arcu; kákat ung. unu cuiu la plugu; cachetas sp. dinții dela bravă; coche fr. cochoire fr. cuțitu; coche fr. tăișură; cochillo și cu-

chillo span. vîrfu, colțu, cuțtî. Cocle sp. harpună, cogecha sp. secerișu; cogujon și cugujon sp. colțulu dela ceva (colțulu asemenea are conceptul de ascuțtî, e din o rădăcină cu latinul culter, cuțtî) cuchilla sp. cuțtî, securiță, spadă; gente dela cuchilla span. măcelariu; — cuchillada sp. tăiatură și lovitură cu un instrumentu; cuchillico sp. cuțitelu, cuchillon sp. cuțtoniu. Coxilla port. (coc-silla) cuțtî, spadă. Cachetero sp. unu felu de cuțtî, de punnarū alu ucigătorulu; cachicuerno sp. cuțtî cu mănerū de cornū; chacina sp. carne mărunțu tăiată, tocană. Chicot fr. țandere, țipligî, iescî; chicote sp. capetū.

Dela *cac*, a tăia, avemū: a *ciocârți* a tăia câte puțnū, a ciopli

F. Cac însemnă totū ce are formă ca globulū, și aprōpe rotundă.

Cakra sanser. kyktos grec. ciclu, cerculū etc. kyklos gr. rotundū în formă de cercū, — kyklas *ώγα*, timpulū anulū, ce se reîntorce în cursū de cerū; kyklazo mergū împrejurū; kykleo me întorecū în cercū; kyklias rotundū, în formă de cercū, kykloma corōnă, cunună, și alte mai multe.

a) cac = fructe de arbori și de alte plante.

Arborii și o mulțime de plante mai naltișore ne-arū duce la conceptul de: mare, naltū; dar la clasa acēsta de numirū, — în parte, florile cari crescū cu unū felū de bōmbe, și ca strugurii, în parte și deosebî fructele, cari sūntū ca globurile și globulețele, — conceptulū e: rotundū, începēndū dela o ludaiă (bostan), pepene etc. până la strugurei, și ici colea trecēndū și la rădăcini, cari pentru unele plante, formēză fructele lorū.

Cacao unū arbore, fr. cacotier și cacaoyer, ital. cacao; cacao se numescū și bōmbele de cacao, cari în atare modū se amestecă în *Ciocolada*. Cachumbo span. arborele de nucū de coco. Cacaderia lat. măceșu rom. (și rosa canină). Cakile mustarū de de mare, o plantă cu flori ca strugurii și cu postaie măduose. Cagarria span. unū burete ce are forma unū mēru, respective cucuruzū de bradū. *Ciuculete* și *ciuciurete* (Dicț. Ac. Rom). Unū felū ce burete, și fiindū, că are forma ca o pălăriă, ca o căciulă, pōte dă s'arū fi pututū înșira și la C c.

Cica în India unū arborelū, ce face bōmbe ca cireșele. Cichorium lat. *κικωσον* gr. cicoria ital. chicorie fr. o plantă cu rădăcinele bune de mănecare, din cari se face adausū la cafă. Cicuta lat. ceguta span. cigue fran. cucuta rom. fructulū ei e în formă ca cugla de lature apăsātū, nemț. Wasserschierling. În America se află *Tsuga abies canadensis*, nemț. Schierlingstanne, unū bradū, ce sēmenă la frunțe cu cicuta. În *Tsuga* reafłamū Ciuga = cucută. Kekidion grec. gorgōsă.

Coca ital. și fr. genū de plante din Peru; Kokon gr. coccone ital. și fr. genū de plante din Peru; kokkon gr. coccone ital. și fr. fructulū mai multorū arbori; bōmbă de granatū; coccuta lat. și ital. cocculle fr. fructulū mai multorū feluri de arbori și plante; coccus nucifera, fr. cocotier, port. coquero, — cocos arbore, și

cocos nuca de cocos, (nem. kokusznuusz) coco fr. cocco ital. nucile sântu mari ca unû capû de omû și rotunde, unele puținû lungurețe, și din unele prin atare fermentațiune se face vinû, Kogelwein nemț. Coccolaba tufe de arbori în America, arbore de struguri (Traubenbaum); Coqueret fr. cirêșă jidovêscă; Coquelicot fr. macû sêlbatecû.

Cócază rom. (lat. Grossulariae acinus după Dict. A. R.) o plantă mică, pe deluri cu păduri, face unû rodû ca o bômbă și e roșiă când e coptă. După Dict. Ac. Rom. cócază se numescû și agriji, cari sântu albi și roși și apoi și strugureii. Kokojza, kokonya ung. Heidelbeere nemț. mirtillo ital. Cacus fr. ribes ital. adecă ribislă la noi, precum și strugureii. Cocco ital. Scharlachbeere; cocolla ital. bômbă (baie grain fr). kókény ung. (Cochenî) ital. prugnola nemț. Schlehe, rom. porumbele.

Cucuma lat. (gen. cucumeris) crastavete; cucurbita lat. *cucurbetă* și *curcubetă* rom. unû soiû de ludaiă sêu de bostanû; Co-comero ital. lubeniță (pepene de apă); Cocuzza și cucuzza ital. cucurbetă (kürbisz nemț. fără primulû *cu*).

b) Cac = sîmbure și sêmênță de arbori și de plante.

Cacaua, sêmênță de cacao; kikkos grec. cicus lat. cicco și chico ital. chiche fr. grăunte de ceva, p. e. de grăû, de piperû etc. Cicer lat. cicerchia ital. cicercha span. Kichern nemț. unû felû de mazerică; pois de chiche fr. Cicer lat. însemnă și năgelû pe față etc. se dice că Cicero a avutû năgei pe față și de aci și-arû avé numele; atunci: *Cic* = năgelû, *er* omû. Kokkon gr. coccone ital. sîmburele fructiferû de pinû.

Cucuruzû sêu păpușoiû sêu porumbû la noi, cuculiciû la macedo români, cucuruzû de bradû, $\alpha\chi\rho\sigma$ gr. (Cachriis) *a*) spiculû de flóre și de fructû de rosmarinû și de alte plante de felulû acesta la Theophrates 287 ant. Christosû și Dioscorides 60 după Christosû); *b) cucuruzû de bradû*, Tannenzaphen la Theophrates, tobuzû de pinû. Kakh = kax = cac $\alpha\chi\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho$, cucuruzû — purtătorû, ce rodescû spicurile de florile sêu de fructele $\alpha\chi\rho\rho\rho$. $\alpha\chi\rho\rho\rho$ la Otiban 363 după Christosû însemnă și orđû (hordeum); Cachridias artos gr. pâne de orđû; $\alpha\chi\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho$ gr. unû felû de grăû Pyros = grău la Homerû, Arrianû și Plato; pyrophoros roditorû, purtătorû de grăû. Pyr = por din porumbû la noi, nu golumbulû ci cucuruzulû, din *bar*, *far*, *par*, bômbă?). În cuvântulû cucuruzû, conceptulû e: bombosû. Cocconare lat. nucleus pineus, fructulû, sim-

¹⁾ *Bar* la Arii și Celți însemnă bômbă. La Nemț Beere, bômbă; *eper* ung. fragă; *fru* din fraga = *bar* — *far*; bômbă *pru* din prună = *bar*: *par*, *mur* din mura = *bar*, *mar*, ital. mora; smeură e = *mură*, dar s'a pusû s înainte și vocala s'a diftongitû: *eû*; Pirum lat. pară rom. pera sp. Bir-ne nemț. *unde bir*, *pîr*, *per* *por* = *bar*, bômbă. Berberis sp. Beerstrauch nemț. berengena sp. Tollapfelû nemț. Dêcă trecemû la alte concepte, asemenea de sêmênță, de rotundû, aflămû: barrueco sp. Perle nemț. mârgea rom. unde *bar* — *per*, *mar* asemenea sântû identice. *Brote* la span. pufulû dela flóre, ce asemenea e rotundû, bromo sp. ovêșû sâlbatecû, *bro* = *bar*; birla sp. cuglă: burma rom. inelû, *bur* = rotundû, și alte multe asemenea și din alte rădăcinî.

burele de pină. Kokkos gr. sîmburele (osulă) dela fructele de a
bori, deosebi de granatū 2. b6mbă 3. pilulă. În compozițiune
kokkodaphnon, b6mbă de dafinū (de laurū); kokkothrastes gr. c
pasere, ciocnit6re de simburī; kokkobaros gr. o pasere m6nc6t6re
de sîmburī; Kokkymelon gr. prună. Kokkalos gr. sîmbure de bradū
Din kokkos gr. diminutivū: kokkarion și Kokkion.

Cagarria sp. unū burete, dar apriatū se descrie, c6 are o
formă de cucuruzū de bradū. Florile de nucū și alți pomī se dicū:
ciucure de nucū, pentru c6 e ca unū ciucure, ce s6m6nă unū stru-
gure cu b6mbe: ciucurele asemenea stă din globulețe = b6mbe.

c) *Cac* = globū, globulețū, rotundū.

După forma f6cută de natură și 6menī aū f6cutū asemenī
forme și le-aū datū asemenī numirī, pentru ac6sta asemenī con-
cepte, purcedū din aceeași r6dăcină. Kugel nemț. cugla rom. în
unele p6rți, unū globușelū. Chochar span. a arunca cugla; Cochonet
sp. unū jocū de cugle; Choclon span. joculū de cugla de a o arunca
prin unū cercū, inelū; Kyklas gr. rotundū, în formă de cercū;
Kyklos gr. inelū, cercū etc.

Cioca ital. ceva în formă de globū; *Cioclina* rom. (Dict. Ac. R.)
globulū dela șeuă, diminutivū din ciocla. Chocallo, chucallo span.
cercelū. *Ghiogă* rom. a) boldulū, capulū dela acū; b) moci6că, o
b6tă, la v6rfū cu capū, cu nodū. Dict. Ac. R. dicē și c6ciulia b6-
tului. Cachiporra span. unū b6tu scurtū și grosū cu unū nodū la
capū; *porra* înseamnă b6tulū (parulū), *Cachi* = ghiogă, globū⁶⁾. D6ră
aci s'arū putea înșira mai bine; *Ciocco* ital. Cachopo sp. trunchiū,
butucū ce e ciuntatū de crengī, de colțurī și capetă o formă ro-
tundă. *Cocoloșă* rom. ceva în formă rotundă, de globū; a cocoloși,
a grămădi ceva, a face ca unū globū, și-a b6gatū haina într'o straiță
și t6tă a cocoloșit'o. — Cogo lat. între altele a aduna la olaltă.
Aci putemū de nouă a înșira *ciucure*, care stă din multe globulețe =
gogulețe.

G) *Cac* înseamnă totū ce e scobitū, mai puținū ori mai
multū, afundū.

Mai susū arătai, c6 *cac* înseamnă ascuțitū și globū, d6uē con-
cepte de înțelesū contrarū, aci, c6 *cac* înseamnă, ce e scobitū, în
ce bagī fluiditate, s6u alte obiecte. Totū ce e de lemnū, de p6-
m6ntū s6u și de atare metalū și e f6cutū adencū, ca să încapă ceva,
și aceste sîntū, preste totū instrumente pentru usulū de t6tă țiuă.

Kaukos și Kauka grec. Cauceus lat. *Căucū* rom. Căuculū e de
lemnū. o parte stă din m6nerū cam de o palmă de lungū, altă parte
din o formă de lingură, mai multū rotundă decătū lungurētă și afundū
scobită. Se află la s6teni l6ngă v6suțulū (ciuberulū, șofeulū) cu apă;

⁶⁾ Moci6că are asemenea conceptulū de: rotundū, nodū, capū, globū, b6mbă,
din r6dăcina: *bac*, de unde p. e. *bacca*, b6mbă; *mac*, lat. pupaver, are fructū
rotundū; *măceșū*, makk ung. ghindă, = glandulă; *moc-ca*, cafă etc. În moci6că
o e eufonicū.

cu căucul scotă apă din văsuțu și béu, séu tórnă în ólá ori în altú vasú *Căucelú* rom. unú Căucú micú. Cauchil span. (caucil) văsuțú de apă, adecă: Căucelú.

Cochlear lat. Cuchiajo ital. lingură Cuchiaja ital. lingură mare de turnatú: Cucharela sp. linguriță; Cuchar span. lingură, ce asemena e scobită, dar mai puțnú decâtú căuculú și ceva mai lungurétă. Cochlearia lat. Löffelkraut, după litere érba lingurei. Cacha basq. lingură.

Cocharo sp. păharú de lemnú, coque fr. șolú (fingea); técă, cocot basq. păharú, — Cachucho span. tulbă, vagină pentru săgeți, Kócher nemț. totú aceea.

Kakkábe și kakkábos gr. cacabus lat. unú vasú de pământú cu trei picióre, analogú cratiței (hérbeiceí); cogolo ital. hérbeică și Cigaia.

Cacela sp. Cacillo span. castrolă mică, caquerolle fr. castrolă; Koukoumion gr. cucuma lat. căldare, castrolă; Cocoma ital. cană, cantă, vasú; cocus lat. vasú de coptú, coquemar fr. o căldăruță în carea se punú uiegie (flășele).

Cacharo sp. unú vasú, cachucho sp. o măsură pentru oleú; Caque fr. caquelle fr. văsuțú micú, deosebi în care se punú pesci; Cajucea sp. o ladă, ce forméză o măsură de bucate, în Khile totú aceea se numesce cajon; Cahiz sp. măsură de bucate. Cocha sp. unú văsuțú pentru spălatulú metalelorú; Cuchar sp. a) ciuběrú (șofeu), b) măsură de bucate; Cuchiaja ital. ciuberú (mai susú s'a arătatú, că însémná și lingură de turnatú). *Ciocanú* rom. o măsură pentru beuturi.

Cacha marina sp. unú felú de carú pentru căruțatú; Cochio ital. coche sp. și fr. o luntre séu o barcă, cu carea se transportă victuale la piață; b) *cocia*, ung. kocsi, nemț. Kutsche. Și luntrea și cocia e în ce încape și se pune ceva pentru transportare; *chichită* rom. lada dela cocia, *chichinéța* rom. o chiliă strimțá; Coquereau fr. o luntriță.

Cucchiara ital. lopată, carea asemene e ceva scobită; *Cigaia* rom. în carea se cocú scoverdile, — după formă stă aprópe de cogola ital. hérbeică. În câtú se rostesce tigaia, atunci e din o rădăcină cu teganon gr., Tiegel nemț.

Cauce sp. canalú prin care curge apă; Cacara și caucera sp. totú aceea; *scocú* și *scogú* rom. a) canalulú dela móră prin care curge apă; b) duda, țevia, prin care se strecore apa de pe streșină (stilicidium lat.); *Ghiocú* rom. (Dicț. Ac. R.) vulva, canalú genitalú; Chiaggia ital. clócă canalú prin care se scurge spurcăciunea.

Cicuta amú înșirat'o mai susú în classa pentru conceptulú de globú, rotundú, cu referință la flórea, la fructulú ei; dar cicuta sp. însémná și fluerú, cimpoiú. Cicuta rom. *cucută* e o plantă a cării tulei sântú goli în lăuntru, ca țevile, și pruncii români încă facú fluerú și respective carabă din cucută; stilulú ei e găuritú, ca unú canalú.

H) *Cac* înseamnă totu ce îmbracă, ce acopere, ce scutesce, ce ascunde, ce închide.

Kag în sanscr. a acoperi; Cacher fr. a acoperi a ascunde; guh în sanscr. a acoperi (*k* în *g*, *g* în *h*); Kaksá în sanscr. ce e îngrăditu, ce e închisă, curte; Kaksá în sanscr. pörtă, cu conceptu de închidetore; până ce la noi pörtă e din *bar* = *por* (porus deschisă) și *da* = *ta* locu, dar *bar* înseamnă și a închide); kac'ca în sanscr. țermure, ce asemenea e ca o îngrădire, ce închide apa.

a) *îmbrăcăminte pentru omeni.*

Căcă (Dicț. Ac. R). acoperementu de capu, pălăria seău c cială de preotu, la gură mai strimă, la fundu mai lată. Sub *C* e la conceptulu capu amă înșiratū și acoperementu de capu. *Cojoc* rom. îmbrăcămentu de pele de oiă, din cōjă, carea asemenea acopere trupulu ôei; cōja de arbore, cōja de pâne ce îmbracă, ce acopere. *Cojaccio* ital. pele rea; *cojajo* și *cojaro* sp. neguțatoru de pei, *cojeto* guleru de pele; din cōjă, *cojocu* la noi *Cojocariu*, dirigatoru de pei. — *Cache-col* fr. învelitore de grumazu; *Cache-nez* fr. velu de nasu, de față, ce acopere; *cachera* sp. o haină de lână cu përu lungu; *Cachondas* sp. unu felu de pantalone; *chacuaco* sp. unu omu îmbrăcatu prostesce, țerenesce, rëu; *ciclaton*. sp. o haină lungă, unu felu de tunică. *Ciocî* rom. călțunî ce se îmbracă peste cisme *Ciclada* span. unu felu de haină de durmitu pentru femei; *Chichonera* sp. o pălăria pentru copii; — *Cogulla* sp. haina de desupra a călugărilor Benedictinî. A *cocoloși* ceva rom. a ascunde, a acoperi.

b) *îmbrăcămentu pentru animale.*

Kac'ciapa în sancr. brôscă țestosă; carea e acoperită încātu 'și pôte ascunde capulu și labele. *Kochlias* gr. cochlea lat. *scoică*, melcū; din cochlea *o* s'a diftongitū în *oi*, și *l* s'a immoiatū, apoi punëndu-se *s* înainte s'a formatū: *coică*, *scoică*. *Coquille* fr. *scoică*, melcū, carele 'și acopere totu trupulu în căsulia sa. *Kagyló* ung. (cagî-la) *scoică*, csiga ung. (ciga) melcū. Eū aci așu înșira: *ghiocū* și ghióce rom. scórța, cōja în carea e învelitū oulū; asemenea ghióce de nucă, de ghindă și alte plante (Dicț. Ac. R. deduce din: *quillioca* lat). *Kokkon* gr. *coccone* fr. ital. *gogósă*, (*k* în *g*) seău oulū de mătăsă dela vermiî de mătăsă⁹⁾.

c) *Îmbrăcăminte pentru plante.*

Kikkos gr. *cicus* lat. *cica*, *cicca* it. fr. *pelisóra* ce acopere bómbele, semënte, în genere fructele. *Coque* fr. *postaiă*, *ghijă*, *ghijă* însăși din *cic*, *ghic*, și *g* din urmă în *gi* = *j*. *Cōja* rom. = *coc* =

⁹⁾ Vermî, insectele ce esū din *gogósă*, din *kokkon*, încă aū numele purcesū din *kokkon*. Mi-a fostū greū de a-î putea înșira în atare clasă, pentru acësta'î înșirū aci. *Cacchione* it. verme; ouē de musce; *cachinosa* it. *vermenosū*. *Coccidae* lat. familiî de gongî, *cocosu* sp. *vermenosū*, *qoqo* sp. verme de grău (gărgărită); *Cuca* sp. unu felu de omidă, de verme, ce róde fructele; *cucó* sp. o omidă nēgră, *cucarach* sp. insectulū cu multe piciorē, *cuceron* fr. verme de mazere, *kukacz* ung. verme.

cog, cogi, = coj, asemenea e îmbrăcămîntu nu numai pentru arbori a nune trupină și crejile lor; p. e. *cójă* de stejaru, de salcã etc. ei și pentru unele fructe, p. e. *cójă* de nucã, de ghindã etc. ba trece și la *cójă* de pitã etc. *Cocianu a*) unu cucuruzu îmbrãcatu în ghije ce sîntu fôrte verdi și late, lungi; *b*) cocianu fãrã frunze și bõmbe, ce l'amu înșiratu la conceptulu de ciocanũ.

d) Instrumente caru acoperã, închidũ ceva.

Kakuba în sanscr. mreja, ce o pörtã unu vênãtoru și în carea bagã vênatulũ p. e. paserea, iepurele. Cica sp. pungã, bursã, cigola sp. mreje de pesci. Cogedera sp. coșnițã de stupi (dõrã e bine și cojnițã, cum e span. cogecna și cosecha, secerișu) coglai ital. pungã, sãcuiețu de pele, cojin sp. o perinã, cojinite sp. perinuțã, cucino ital. perinã; cucharalo sp. sãcuiețu de pele, cucuphe fr. unu sacũ pentru ierburi, qoja sp. coșara seceretorului în carea bagã numai spicurile, tãiate, cãci paiete remase se cosescũ, unu secerișu, ca sã nu se pãrdã mulți grãunți.

e) Casele și ce sîntu asemeni scutiri pentru õmenũ și animale.

Kuhara în sanscr. pescerã *b*) grõpã; Guha în sanscr. totũ aceea; (kuh = guh); kakuba sanscr. unu prejurũ hotãritũ cu hotare, u.ũ cercũ din țarã; aci aflãmũ asemenea conceptulu de luatũ împrejurũ, imprejuratũ, încungiuratũ. Cachot fr. teunițã, cage fr. teinnițã, *b*) gãlișcã pentru paseri; la 4 în partea generalã amũ aretatũ, cã *kag*, în sanscrita însemnã a acoperi; cache fr. locũ de ascunsũ; unde asemeni te acoperi, ca sã te faci nevẽdutũ; Cache-cache fr. joculu de ascunsũ; Cachulera sp. locul unde te ascunđi *b*) pesterã; Cuccaja ital. cuibũ, unele paseri 'lũ facũ ca unũ globũ și numai ușã aũ pe unde se bagã și esũ, guha sanscr. peștera; *b*) cuibũ: cahuerco sp. grõpã de mormẽntũ; — Chocilla sp. colibã, kukolla ung. colibã. În clasa acẽsta noi înșirãmũ: *Cocina*, în carea se închidũ porci, — și *cucibõ* o cãsuliã, o casã micã pentru sãraci.

I) Cac însemnã glasũ, cãntare, vorbã.

Din rãdãcina *Cac*, cu acestũ conceptũ, purcedũ o mulțime de nume pentru paseri și unele insecte cãntãtõre.

Kak, kakk în sanscr. a rĩde, kac în sanscr. a suna, kũg în sanscr. a suna, a cãnta, deosebi despre paseri; kug'ita sanscr. sunetũ. Kakk = qagg sanscr. a rĩde; qag scr. a suna, qug scr. a suna, deosebi despre paseri. Caks' sanscr. a ȃce, a vorbi. Cachinus lat. cachino ital. chachota sp. risũ cu hohotũ, cu bucuriã, *hohotũ* rom. (hohotũ. *hoh* = *coc, gog, hoh*) rĩsũ cu glasũ mare; cãnd rĩde omulũ sunã sunetele: hahaha, hohoho, — verbele formate sũntũ imitațiunea acestorũ sunete, glasuri; kaczagás ung. rĩdere cu sunetũ, cachinatio lat. rĩdere cu hohotũ; Kõhõg ung. tușesce (*kõh* = *kak, kah, kõh*) chicoter fr. a se certã, caquet fr. flẽcãtũ, vorbã de flẽcuri, chuchoter fr. a șopti; Chiucchiurlaja sp. cioroborũ, vorbã multã cu larmã, unde sũntũ mai mulți la olaltã. Kachazo gr. kagphazo gr. kokkazo gr. kokkyzo gr. cachinari lat. cuchichiar sp. caque fer fr. gackern

nemț. gágolni ung. a câra, a face ca o pasere, găscă etc. csacsogni ung. a vorbi a flecheti, csacsogó, flechetitorü. La Români e în usă cuvântul: *cică* Dicț. Ac. R. țice că însemnă: *țice*, că p. e. mama *țică* nu face ce vrei tu, și îndrumă la țicere. Eu acestü *cică* lă află purcesü din rădăcina *cac* ce însemnă a vorbi, a țice. *Cică* rom. unulü séu una cării nu-ı mai tace gura.

Să vedemü mai ântëiü numirile de paseri în sanscrita. Cakora și kukara, lat. perdix. nemț Rebhuhn, potêrnică; peringă. Kekin păunü, keka strigătulü păunului, kókila cuculus = cucü din India; Kukkula și kukkuba, cocoșulü. Kaka și kâga cióră, kakala și kakôla, corbü. Töte aceste nume sântü după imitațiunea glasului paserilorü, și însuși glasulü se numesce: kak.

Kakabe, kakkábe și kakabos gr. potêrnică, kakkabizo gr. a câra, a cânta, a face ca kakabe; kakkazo gr. dela strigarea găinelorü ce vreuă să ouă; Kokkoboas gr. cocoșulü (boas din baáo strigü, *as* ființa, decı ființa ce strigă kokko), kokky grec. strigătulü cucului, kokkyzo gr. strigă ca cuculü, ca cocoșulü; kokkyx gr. cuculus lat. cuculo it. *cucü*, nemț. kukuch, ung. kakuk. Kokkystos gr. strigătorulü sberătorulü, cucurigătorulü. Cog fr. coch an. cocoșü, cochet fr. cocoșelü, cacareador sp. cocoșulü, carele cucurigă, — găina carea neîncetatü cârae. Cacarear sp. gackern nemț. a câra, chaca și choça sp. potêrnică, peringă. Chocard fr. cioră de Alpı. Csoka ung. o pasere; Chucha sp. o pasere. Cochigato o pasere în Mexico ¹⁹). Kikkabe gr. buhă de nópte, Kikkabizo a face ca acêsta buhă; Kikymis și kikymos gr. buha de nópte, Koukoubaiia gr. Koukoyphos gr. totü aceea, nemț. Nachteule; Coccoveggia buhă; Chucho span. unü felü de buhă, pasere de nópte. *Cucuvaiă și cucuveică* rom. = buhă; apoi ciovica și cuveica; de unde se vede, că a cădütü primulü: *cu*; civetta ital. chouette fr. *ciuhurezü* rom. pela Lipova,

¹⁹) Cocoșulü lat. e gallus și găina e gallina. Numele acestora asemenea se deduce dela o rădăcină, ce însemnă: a cânta, a vorbi, a câra. Gale în sanscr. însemnă; cântü, lat. cano; galp în scr. a țice, a vorbi, și în cuvântulü nemț. *Nachtigal*, privighietóre anume în *gal* sufixulü, se reafă *gale* sanscr. a cânta (cântătóre de nópte) asemenea: gallus, cântătorü, gallina cântătóre), câra-tóre. Eu din rădăcina: *gal* deducü: glasü, *ga* = din *gal* strămutându-se literile; *glasü*, *glăsnescü*, adecă cântü. Dar în sanscrita și *kal* însemnă atâta câtü *gal* = a cânta, a suna; din acestü *kal*, *cal*, și strămutându-se literile ca în *cla*, *clo*, deducü românesculü: *clopotü*, harangulü dela biserică, *clopofelü*, clopotü mai micü; din acestü *kal* e la Nemți: Klang, glasü, Klage plansóre, klingene etc. Hana la gothi, Hahn la Nemți se chiamă cocoșulü și unü deducü numele din rădăcina *can*, de unde latinulü cano cântü. Dar asta o tragü la indoelă; bărbătușulü tutchei (tutcel) la noi se țice: tut *can*, a curchei (curcei) se țice *curcan*, și eü pe Hahn germ. 'lă indentificü cu acestü: *can*; cocoșulü și găinele. curcele, tutcele sântü animale aduse din India, din Asia. Să luămü în considerațiune pozițiunea bărbătușului la găini și curce (= tutce) și o vedemü domnitóre, stăpănitóre peste 10-20 de femeine, le conduce, le disciplinéză. Kan, chan în Asia insemnă stăpănu, domnu, — eu acestü kan 'lă reafu în tut *can*, cur *can*, Hahn. Cina ia Celți căpitanü, kende la ung. odată, duce căpitanü; ce-cina celt capitanü micü, can = capü celt.

asemene bubă; (strigă cihu, ciuhu, — *rez* se vede din o rădăcină cu *rigo* din cucu-rigă, *riki* din kikiriki); prunciă aŭ espresiunea: Ciuhurezū brezū, domnulū din pădure. *Ciuciurete* rom. o pasere de nǒpte, și *ciuciurețū*, (și *ciurețū*, *ciureqū*). Caecua lat. (după Dict. Ac. R.) o pasere de nǒpte, noctua.

Cicada lat. *a*) greulușū *b*) metaforice o persónă, carea neîncetatū vorbește, de nu-i mai stă gura. Cicada și cigala ital. greulușū, locustă, *b*) o persónă, cărī nu-i mai stă gura, o flechetitoare (Schwätzerin nemț.); cigarra și chicharra sp. vorbitore de flechete; Cantar la chicharra sp. cântă greulușulū, e timpū de vară; Ser una chicharra sp. a fi unū greulușū adecă, 'ŭ umblă gura ca mǒra. Cigale fr. greulușū de arbore. Cico sp. unū greulușū, o lăcustă mică. Cicalare ital. a flecheti, a vorbi lucruri góle, cicalio clevetitură, flechetitură; — eacă aci e *cica* rom. a ȳce a vorbi; Cuccovata it. vorbă fǎră de folosū. Chacharear sp. a flecheti. Greulușū rom. vine din rădăcina *gar* a grăi (gerio gr.) și stă aprópe de latinulū: garrulus, flechetitorū; garrio lat. a cărăi (din gar) ca paserile. Unii deducū locusta din lat. loqui, a vorbi a grăi; dar locusta dǒră e mai multū *lac* omă, decătū vorbitore ¹¹⁾.

În acestū modū rădăcina *cac* (afară de clasa cu înțelesulū: munte, naltū etc. împărtășită în lucrarea „Caucalandū“) aci, pentru cuvintele comune amū clasificat' o sematologice în alte 9 clase și în 27 de subclase în privința înțelesurilorū, și deosebī din limbele romanice, și póte că unele înțelesuri se mai putēū împărți și subîmpărți. În „Familia“ din 1889 pag. 401 și următóarele anii publicatū: Limbistica comparativă asupra rădăcinei *cad* după asemene sistemă dar și cu analogie din mai multe limbi străine. Póte că sântū puțini, cărī se intereséză de lucrări seci filologice, dar acesti puțni decă vorū combina cele împărtășite, vorū ajunge la convingere:

a) că acésta sistemă filologică e cea mai chieamată de a cunoște modulū, că cum s'aŭ formatū cuvintele singulare la felurite popóre, că ce filosofă de limbă aŭ avutū popórele în formarea cuvintelorū, și prin aceste, în formarea limbelorū lorū;

b) că pentru etimologiă și filologiă nu numai literile constitue elementele cuvintelorū, ci și ba mai multū înțelesulū, conceptulū, care literilorū le dă însuflețire, spiritū limbisticū;

c) că etimologulū și filologulū, carele nu studiéză și nu cunoște sematologice înțelesurile unei rădăcini, nu va fi în stare ca

¹¹⁾ Mai nainte de a incheia, încă despre unū conceptū. *κηκιω* gr. a isvori, a eși afară. *κηκις* gr. totū ce isvoresce, ce ese afară umezală, grăsimē etc. *καχλαριο* gr. a isvori a eși afară; *κοχυδεω* gr. a curge tare, a curge multū, caccole it. urdori de ochi; din acestū *urd* e a urdina, a eși afară; Kakao gr. cacare lat. ital. rom. cagar sp. a eși afară, a urdina. Cacharello it. Cagajon și cagarruta sp. *căcăréză* rom. gunoiū de capre, oi, iepuri etc. Cacchio it. lastarū, ce ese afară din arbore. Póte că și cele din nota a ⁹⁾ vermiū, caril esū din kokkon, încătū s'arū putea înșira sub acestū conceptū.

să hotărăscă înțelesurile celorlă mai multe cuvinte purcese din aceeași rădăcină, acela e mai multă ună ghicitoră, decâtă decățitoră de înțelesuri.

Decă cineva se interesăză de aceste scrutări și respective de etimologia și filologia limbei romănescă, are numai să facă analogii sematologice, din cuvintele ce le amă arătată purcese din rădăcina *cac*, cu cuvintele din dicționarulă și glosarulă Academiei Romăne, și se va convinge, că în aceste va afla atâte confusuni sematologice, încătă nici și-ară putea închipui. Tocmai așa stă lucrarea încă și față de lucrările limbistice (cu referință la limba noastră) ale literăților străini.

Și acestă rezultată eă 'lă consideră de folositoră pentru limba romănescă.

Dr. At. Marienescu.

BIBLIOGRAFIA.

Daco-romanische Sprach- und Geschichtsforschung. (Scrutare de limba și istoria daco-romană de *Simeon Manguica*).

Simeonă Manguica, advocată în Oravița montană și membrulă onorară ală Academiei romăne din Bucuresci, a răpausată în 4 Decembre n. 1890 în Oravița montană. În Nrulă 51 din 1890 ală Familiei amă publicată părți din biografia lui. Reposatulă în 17 Novembre 1890 'mă scris: „Eu daă acum la lumină: „Daco-romanische „Sprach- und Geschichtsforschung“ se tipăresce aci în Oravița „12 côle sântă deja tipărite mai sântă vr'o 2—3 de tipărită. Acestă volumă formăză partea I-a. Decă voiă avea încă țile, voiă publica și partea a II-a. Din timpulă epistolei până la mórte, a mai tipărită 2 côle și 11 pagine și s'a încheiată opulă cu 235 de pagine și precum sântă informată, câteva notițe aă remasă ne-tipărite.

Acestă opă e depusă în comisiune la librari: W. Krafft în Sibiă, K. F. Hohler în Lipsca și Socecă et Teclu în Bucuresci, și se pôte cumpăra cu 1 fl. 50 cr.

Opulă e scrisă în limba germană pentruca lumii mară și culte (adeseori rătăcită asupra lucrurilor romănesci), să-ă aducă lumină despre natura limbei romănesci, și să-ă lămurăscă adevărulă în unele materii istorice.

Materialulă opulă se împarte în XVI părți. Voiă face împărțire despre cuprinsulă opulă.

A) *Partea Limbistică.*

I. Ce înțelegem sub limbile romanice? II. Amestecarea limbilor. III. Limba daco-romană în relațiune cu limbile romanice occidentale. IV. Limbile romanice în relațiune cu limba latină. V. Limba română rustică. VI. Etimologia. VII. Competința limbilor străini în etimologia daco-română. VIII. Ortografia daco-română. IX. Fonologia (învățătura despre sunete). X. Morfologia (învățătura despre forme). XI. Materialul lexicalic de cuvinte.

B. *Partea istorică.*

XII. Nestorul cronicarului rusesc și Volochii seî. XIII. Cronica lui Hurul și expedițiunea mare militară a regelui Ladislaș Cumanul în Moldavia. XIV. Colinda, originea și însemnătatea ei astronomică și calendarică. XV. Valachiile lui Kekaomenos, a scriitorului bizantin din secolul al II-lea, și provincia Latinorum seî Moro-Walachilor ai lui Diokleates din secolul al 12-lea. XVI. Numele Walach seî Vlach și însemnătatea lui istorică

Tote aceste sînt materii de interes românesc și literar și sînt lucrute cu cunoștințe frumoșe, încât opul merită ca să-l aibă fiă-care român carele seie nemșese și se geréză de inteligent român. Acest op ne demustă, câtă perdere suferă literatura noastră prin mórtea acestui literat.

La timpul seî voi reveni asupra unor materii din acest op prețios.

Dr. *At. M. Marienescu.*

Întrebări de educațiune și instrucțiune. Studii pedagogice, de Dr. Petru Spanu. Sibiu, tipografia archidieceșană 1891 8° mare, pag. 128. Prețul 1 fl.

Conținutul broșurei după indice este următorul: 1. Utilitarismul în școlă; 2. Societatea și educațiunea publică; 3. Individualitatea în educațiune; 4. Știința în școlă și afară de școlă; 5. Cestiunea educațiunei femeii; 6. Sistemul gimnasial; 7. Excursiunile școlare; 8. Organizarea unui seminariu academic pedagogic. Cestiuni de actualitate, deslegate în spiritul Pedagogiei școlei lui *Herbart* și scrise într'un stil poporal, încât pot fi cetite cu pricepere și folos și de învățorii cu mai puțină cualificațiune. Cea dela numărul 4 s'a publicat pentru prima oră în „*Transilvania*“ din anul exprat.

Istoria biblică în versuri a vechiului și noului testament cu 108 ilustrațiuni, despre momentele mai însemnate din istoria biblică. Editura și proprietatea librăriei Nicolae I. Ciurcu. Brașov. Formatul 8° în două broșuri de 56 pagine, prețul 12 cr.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 135/1891.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 27 Aprilie n. 1891.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., Ioan Hamnia, P. Cosma, I. Popescu, Z. Boiu, I. St. Șuluțu, I. V. Russu, I. Crețu, G. Candrea cassariu.

Secretar: Dr. I. Crișianu.

Nr. 55. Secretarul II. raportază asupra petițiilor, cari au intrat la comitet în urma concluderii de sub Nr. 45 de dto 31 Ianuarie a. c. pentru conferirea a 11 ajutoare de câte 25 fl. la an, menite pentru învățacei de meserii dintre acestea ajutoare 6 se vor ocupa imediat, erau 5 numai cu începere dela 1 Iulie a. c.

De toate au intrat în termenul fixat 27 petițiuni, erau după expirarea acestui termen 2. Între concurenți se află: 7 faur, 5 cismari, 2 croitori, 2 rotari, 3 cojocari, 2 mesari, 2 învățacei de mașineria agricolă, 3 pantofari și 3 lăcătari.

Avându în vedere felul meseriei, calificațiunea, purtarea morală, sporul meseriei începută și împregiurările familiare: (Ex. 64, 73, 77, 82, 83, 84, 85, 86 și 130, 88, 89, 92, 96, 98, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 121, 127: 1891).

a) cele 6 ajutoare, ce se pun în curgere cu 1 Ianuarie a. c., se votază învățacilor:

1. *Traian Teodoru*, faur în Șimleu;
2. *Victor Radu*, rotariu în Agnita;
3. *Silviu Solomon*, învățacul de mașinaria agricolă în Blaj;
4. *Ilie Cordoșu*, cojocar în Cluj.
5. *Valeriu Suciu*, lăcătar în Brașov.
6. *Dionisiu Băgăianu*, învăț. de mașineria agricolă în Sibiu;

b) cele 2 ajutoare, ce vor fi a se ocupa cu începere dela 1 Iulie a. c., se votază învățacilor:

1. *Inocențiu Crișianu*, croitor în Orăștia;
2. *Ioan Hirjoc*, cismar în Cislădia;
3. *Vasile Solomon*, faur în Porumbacul inferior;
4. *Clemente Candale*, faur în Cluj;
5. *George Marcu*, croitor în Brașov.

Învățăcelului *George Marcu*, se va elibera ajutorul votat numai după ce va fi subșternut și documentele, pe care le-a pus în vedere în petițiunea sa.

Nr. 56. Direcțiunea despărțământului VII. (Hațeg) al Asociațiunii transilvane, prin hârtia de dto 6/18 Martie a. c., subșterne suma de 28 fl. taxe dela membrii ordinari și taxe pentru diplome, arătându, că afară de banii aceștia a mai intrat și suma de 6 fl. taxe dela membrii ajutători, care sa reținut înse pentru trebuințele despărțământului. (Ex. Nr. 91/1891).

— Spre sciință, avându a se cuita primirea sumei de 28 fl. v. a., care s'a transpusă la cassa Asociațiunii spre contare în regulă.

Nr. 57. Direcțiunea financiară din Sibii prin hârtia de dto 19 Martie a. c. Nr. 8965 urmându întocmai ordinului tribunalului financiar reg. ung. de sub Nr. 4566 a. c., recercă comitetul a subșterne în restimp de 30 de zile în traducere maghiară statutele Asociațiunii și raportul general din urmă al comitetului cătră adunarea generală, în scop de a se puté luá hotărîre asupra recursului înaintat de comitet contra ecivalentului măsurat pentru averea mișcătoare și nemișcătoare a Asociațiunii. (Ex. Nr. 97/1891).

— Se constată, că amintitei recercări s'a satisfăcut pe cale presidială în termenul prescris.

Nr. 58. Conform concludului adunării generale dela 23 Martie a. c. direcțiunea institutului de credit și economii „Silvania“ prin hârtia de dto 25 Martie a. c. Nr. 60 subșterne suma de 201 fl. v. a. taxa de membru fundator și de diplomă pentru numita societate. (Ex. Nr. 106/1891).

— Concludul provocat al adunării generale a institutului „Silvania“ se ia cu mulțămire spre sciință. Suma de 201 fl. s'a primit și sa transpusă la cassa Asociațiunii spre contare în regulă, despre ceea-ce direcțiunea institutului „Silvania“ va fi încunoscințată, cu adausul, că diploma se va extrada îndată ce va urma aprobarea adunării generale proxime a Asociațiunii, căreia se va supune actul conform statutele.

Nr. 59. Cassarul Asociațiunii, dl G. Candrea, raportéză, că dela dl Dr. Aurel Maniu notar public în Oravița a intrat fl. 201 ca taxă de membru fundator al Asociațiunii și taxă pentru diplomă.

— Se cuitéză primirea sumei de 201 cu aceea, că extradarea diplomei de membru fundator pentru dl Dr. Aurel Maniu se va

face îndată ce va fi urmată aprobarea adunării generale proxime a Asociaţiunii transilvane conformă statutelor.

Nr. 60. Dlă senatoră George G. Meitani din Bucureşti, prin scrisoarea de dto 15 Martie a. c. adresată preşedintelui Asociaţiunii, dlui George Bariţiu, ne trimite câte 50 exemplare din fasc. XIII şi XIV din opulă şău: „Studii asupra constituţiunii românilor“ cu scopă, de a se distribui gratuită cărturariloră nostri. (Ex. Nr. 109/1891).

— Se adevăresce cu mulămită primirea cărturiloră trimise, distribuirea avăndă a se efeptui ca şi în trecută.

Nr. 61. Direcţiunea şcolăi civile de fete cu internată a Asociaţiunii transilvane prin hărtia de dto 31 Martie a. c. Nr. 59 subşterne spre revisuire procesulă verbală ală corpuluiă didactică din conferinăa dela 21 Martie a. c. (Ex. Nr. 117/1891).

— Cuprinsulă procesulă verbală subşternută serveşce spre şciinţă.

Nr. 62. Societatea „Transilvania“ din Bucureşti prin hărtia de dto 15 Martie a. c. Nr. 7 transmite suma de 200 fl. pentru ajutorarea învăţăceloră dela meseriă pe timpulă dela 1 Aprilie până la 1 Octovvre a. c. (Ex. Nr. 123/1891)

— Se adevăresce primirea sumei de 200 fl., care s'a transpusă la cassa Asociaţiunii spre contare.

Nr. 63. Direcţiunea institutului de credită şi economiă „Albina“ în Sibiu prin hărtia de dto 3 Aprilie a. c. Nr. 7690 încunoscinţeză comitetulă, că adunarea generală a aceluă institută dela 31 Martie a. c. a votată din suma destinată pentru scopuri de binefacere:

a) şcolăi civile de fete a Asociaţiunii pentru acoperirea trebuinţeloră curente 500 fl.

b) Asociaţiunii transilvane pentru crearea a 10 stipendii de câte 50 pentru eleve de ale institutului 500 fl., şi că sumele amintite s'au pusă la contulă curentă ală Asociaţiunii transilvane şi ală şcolăi de fete. (Ex. Nr. 124/1891).

— Cu mulămită spre şciinţă.

Nr. 64. Cassarulă Asociaţiunii dlă G. Candrea, prin hărtia de dto 27 Aprilie a. c. raporteză, că secretarulă I ală Asociaţiunii şi profesorulă seminarială, domnulă Ioană Popescu, a abdisă curtirulă, ce 'lă ţine în casele Asociaţiunii strada Morii Nr. 8 dechiarăndă a-lă evacua cu 1 Iulie a. c. Domnulă cassară arată, apoi că

e neapărată de lipsă a se face unele reparaturi în numitulă cuartiră și cere a i se da îndrumările necesare privitoră la închirierea de nouă a cuartirului. (Ex. Nr. 133/1891).

Abdicerea dlui Ioană Popescu se primesce și dlă cassarū e însărcinată, a presenta comitetului la timpulū sēu unū preliminarū relativū la reparaturile ce vorū fi a se introduce. Încâtū privesce închirierea de nouă a cuartirului, dlă cassarū o va efeptei totū între condițiunile de până acumū.

Nr. 65. Cassarulū Asociațiunii dlū G. Candrea prin hârtia de dto 27 Aprilie a. c. raportéză, că înainte cu câteva lunī învățătorulū din Vidra de susū, dlū Iosifū Gomboșū, s'a oferitū a cumpēra realitățile, care le-a ereditū Asociațiunea dela fericitulū Ioanū Iancu, fostū parochū în Vidra de susū, care realități vorū trece în posesiunea Asociațiunii numai după mórtea soției numitului dăruitorū, precum și cele dela fratele acestuia, dela regretatulū Avramū Iancu, afară de casa proprie a acestui din urmă pentru suma de 2500 fl. care o va depune la subscrierea contractului, și a închiria și casa pe mai mulți anī pentru suma anuală de 30 fl.; raportéză mai de parte, că avēndū afaceri în munții apusenī, dinsulū, după o conțelegere avută cu presidiulū Asociațiunii, a intratū în pertractări cu oferentulū, dlū Iosifū Gomboșū, care s'a și angajatū prin subscrierea unū contractū a cumpera în sensulū ofertului făcutū numitele realități, îndatorindu-se a purta însuși sarcinile și speșele de întabulare, precumū și speșele cu luarea în posesiune a realităților, ce nu se află încă în posesiunea Asociațiunii, cu unū cuvēntū tóte speșele împreunate cu acestū remasū, și a închiria în fine casa susnumită pentru suma anuală de 30 fl. pentru 6 anī. (Ex. Nr. 134/1891).

— Ce privesce vinderea realităților de sub întrebare, cu escepțiunea casei proprii a fericitului Avramū Iancu, fiindū în consonanță cu hotărfrile de mai nainte ale comitetului, sē adoptă. Înainte de a procede însă la ratificarea contractului de vëndare stabilitū cu dlū Iosifū Gomboșū între condițiunile de mai susū sē se cēră și opiniunea dlui Mihaiū Andreica, care a fostū în mai multe rēnduri incredințatulū comitetului în afacerea remasului după fericitulū Avramū Iancu. Totodată sē se recerce avocatulū plenipotentatū alū Asociațiunii în acēstă afacere, a raporta despre starea, în care se află cauza, precum și despre aceea: cine folosesce ađi realitățile, care se află în posesiunea Asociațiunii, și pe lângă ce arēndă și în fine până la care terminū s'au datū acelea în arēndă.

Nr. 66. Au intrat la comitetul taxelor dela membrii: Ioan Baci, în Hațeg 6 fl. pro 1890; Ștefan Șelariu, în Hațeg 6 fl. pro 1889; Ioan Cornea, în Hațeg 6 fl. pro 1890; Ioan Iana, în Hațeg 5 fl. pro 1890; Bucur Popoviciu, în Hațeg 5 fl. pro 1890, Simeon Micu în Alba-Iulia 5 fl. pro 1891; Dr. Aurel Maniu, în Oravița 201 fl. taxa de membru fundator și pentru diplomă, „Silvania“ institut de credit și economii 201 fl. taxă de membru fundator și pentru diplomă, Ioan Oncescu, în Răhău 5 fl. pro 1890; Comuna politică Răhău 5 fl. pro 1890; Elia Vlăsa, în Blăj 5 fl. pro 1890; Dr. Constantin Moisil, în Năsăud 5 fl. pro 1890; Dr. Sever Mureșanu, în Năsăud 6 fl. pro 1890; Iosif Bala, în Ilva-mare, 5 fl. pro 1889; Ioan cav. Pușcariu, în Bran 5 fl. pro 1890; Dr. Alexandru Gramma, în Blăj 5 fl. pro 1890; Flaviu Șuluțu, în Cenad 5 fl. pro 1890.

— Spre știință.

Sibiu, d. u. s.

Dr. II. Pușcariu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișianu m. p.,
secretar II.

Verificarea acestui proces verbal se încrede d-lor: Iosif St. Șuluțu, P. Cosma, Z. Boiu.

S'a cetit și verificat. Sibiu, în 29 Aprilie 1891.

P. Cosma m. p.

Ios. St. Șuluțu m. p.

Z. Boiu m. p.

CONSEMNAREA

sumelor colectate în favorul școlii civile de fete a „Asociațiunii transilvane“ prin dlă Partenie Cosma.

Ilisie Năgra, econ. în Chesler; M. C.; econ. în Mediaș; I. Oprianu, econ. în Buzd câte 50 cr.; D. Romanu, econ. în Mediaș 2 fl.; Toma Mija, George Branu, George Balabanu, economi în Toderița câte 1 fl.; Sofia Damianu, econ. în Feriház 1 fl.; I. Tăvală, Constantin Mares, economi în Secădate câte 50 cr.; Simeon Popoviciu, econ. în Strei; Nicolae Angel, econ. în Ludoș; I. Beclea, econ. în Prisaca; Ilie Farkas, econ. în Hodac; Iosif Ladari, econ. în Dobra câte 1 fl.; N. Adamu, econ. în Dobra 50 cr.; P. Florianu, econ. în Racovița 1 fl. 50 cr.; Davidu Budariu, econ. în Racovița 1 fl.; Iosif Luciu, econ. în Racovița 2 fl.; N. Sărbu, econ. în Racovița 1 fl.; G. Stoica, A. Sărbu, economi în Racovița câte 50 cr.; N. Vasiu, I. Lupea, economi în Racovița câte 1 fl.; G. Sărbu, econ. în Racovița 50 cr.